

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р **Владислав Господинов**
(Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика)

На дисертационен труд на тема:

**„СПОРТНОПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИ
УМЕНИЯ ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ ПРОГИМНАЗИАЛНИЯ ЕТАП НА
ОСНОВНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН“**,

разработена от

Мария Данчева Бончева

(докторант на самостоятелна подготовка
в Катедра „Психология, педагогика и социология“
към Национална спортна академия „Васил Левски“)

По докторска програма **Физическо възпитание в образователната система** от
Област на висше образование **1. Педагогически науки**,
Професионално направление **1.3. Педагогика на обучението по ...**

за придобиване на образователната и научна степен **„ДОКТОР“**
и

Научен ръководител: доц. д-р **Иванка Тошева**

*Дата, час и място на публичната защита: 28.06.2023 г., 15,00 ч., Зала А3
в Ректората на НСА „Васил Левски“*

I. Основни биографични данни за автора, имащи отношение към докторантурата

Кандидатът за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ Мария Бончева е родена на 01.02.1993 г. Прави впечатление, че чрез придобитото и в момента придобиваното висше образование колегата Бончева показва траен и последователен интерес към физическото възпитание и спорта. Тя завършва през 2016 г. НСА „Васил Левски“, ОКС „Бакалавър“ специалности: „Учител по физическо възпитание и спорт“ и „Адаптирана физическа активност и спорт“, а след това придобива и магистърска степен по „Физическо

възпитание и спорт в средната образователна степен на средното училище (2016-2017 г.). През 2017-2018 г. е учител по физическо възпитание и спорт в 55 СУ „Петко Каравелов“ и аниматор в ЧУ „Св. Георги“ (през лятото на 2017 г.). От 31 август 2018 г., след спечелен конкурс, е назначена за щатен асистент в Катедра „Психология, педагогика и социология“ в НСА „Васил Левски“. На 13 март 2019 г. е зачислена (заповед на Ректора на НСА с № ЗП-335/22.03.2019 г.) като докторант на самостоятелна подготовка към същата катедра, с научен ръководител доц. д-р Иванка Тошева и срок на докторантурата 13 март 2022 г., от която дата е отчислена с право на защита (Заповед на Ректора на НСА с № ЗП-442/21.04.2022 г.). След проведено вътрешно обсъждане на 04.04.2023 г. дисертационния труд е насочен от Катедра „Психология, педагогика и социология“ в НСА „Васил Левски“ към публична защита.

Текстът на дисертацията е преминал преди вътрешното обсъждане през софтуерен продукт за установяване на сходства, който не е установил „недопустими граници на плагиатство“ (Сл. бележка с изх. № Р1-323/29.03.2023 г., изд. от НСА).

Документацията по движението на докторантурата е в изряден вид.

В периода на докторантурата кандидатът е подготвил и публикувал три статии в годишника на НСА, а в периода 2014-2022 г. има общо 17 публикации, от които 6 са в чуждестранни издания. През същия период участва общо в 10 международни и национални проекта (7 от тях в рамките на срока на докторантурата).

II. Характеристики на дисертационния труд

1. Актуалност и значимост на темата на дисертационното изследване

В *Увода* авторът аргументира значимостта и актуалността на проблемното поле, станало център на дисертационния труд. Мария Бончева обръща специално внимание на предизвикателствата в условията на изключително динамичното ни съвремие и необходимостта, включително от гледна точка на Лисабонската стратегия на Европейския съюз от възпитаване и изграждане на социални умения у човешката личност през призмата на спортната дейност. Значителна част от увода звучи като рецензия или въведение на книга.

2. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се включва освен увод, така също три глави със съответни подчасти, изводи, препоръки и източници, като общия обем е 183 стандартни печатни страници. Използваните източници са общо 163 – от тях 149

печатни (някои от тях и с интернет версия) и 14 изцяло от интернет. Ако дисертацията бъде издадена като книга, авторът трябва да посочи датата на последно ползване на съответния интернет ресурс, което в предложения текст не е налично. Общо 30 са печатните източника на кирилица (7 от тях от преведени чуждестранни автори) и 119 са на латиница. В основния текст са представени 27 таблици и 14 фигури.

Първата глава е озаглавена „Теоретични основи на изследването“ (с. 6–90). В първата подчаст авторът детайлно представя гледни точки на значителен брой автори относно същността на социалните умения и мястото, което те заемат по отношение на функционирането на личността. Би било добре по-смело дисертанта да коментира отделни позиции и да посочи коя приема или коя е нейната, ако не се разпознава сред посочените. Представени са видове социални умения, а така също и факторите, които оказват влияние върху развитието им, с основен фокус към спорта. Направено е проследяване на възрастовата динамика на социални умения – основно през призмата на юношеския период (могло е по-подробно да се разгледат особеностите на този период). Също така са разгледани множество инструменти, чрез които би могла да се диагностицират социални умения при учениците, представени са резултати от научни изследвания на различни автори.

Във втората подчаст на първа глава, Спортнопедагогическа дейност в училище и развитие на социалните умения на учениците, дисертантът представя правната рамка и по-точно присъствието в нея на социалните умения. Също така е отделено място на спецификата на физическото възпитание и спорт през ранното юношество. Авторът демонстрира актуалност и чрез разкриване на влиянието на пандемията върху проблема, който разглежда. Представени са някои подходи (основно чрез програмите „Умения за юношеството“, „Умения за живот“, „Игра и учене на социални умения“ и др.) за създаване на педагогически модели за развитие на социални умения и множество добри практики, предназначени за училище.

Първа глава представя проблематиката по подходящ начин, но ако авторът реши да издаде труда в книга, би могло да бъде разделена на две глави: Първа глава: Същност и особености, свързани със социалните умения и Втора глава: Формиране и развитие на социални умения у юношите чрез спортнопедагогическа дейност в училище. Диагностика, модели и добри практики. Настоящата втора глава би могло да стане част от трета глава, тъй като се отнасят до емпиричното изследване. В текста на първа глава нерядко се

среща словосъчетанието, което не звучи стилово добре, а именно рискови поведения и др. подобни, вместо рискови модели на поведение или рискови поведенчески прояви. Как би разграничил автора юношество и пубертет („Юношеството започва през пубертета ...“)? На с. 56 се споменава въпросника като метод за диагностика на социални умения, но на с. 58 не е включен като приложим за диагностика на социалните умения при ученици, поради каква причина?

Като цяло, прави впечатление, че докторант Бончева последователно и логично представя тук и в останалите части различните аспекти на проблема.

Втората глава (с. 91–107) е озаглавена „Експериментален дизайн“. Нея Мария Бончева посвещава на детайлно представяне на емпиричното изследване, основано на „идеята за комплексен подход“ (с. 91) и чрез проследяване на динамиката на уменията за общуване, емпатия, асертивност, сътрудничество, самоконтрол и отговорност. Тук са представени етапите на изследователската дейност, а така също и параметрите на изследването, макар че е добре при замисляне и провеждане на теоретико-емпирично изследване те за бъдат залагани в самото му начало, което предполага, че важат за цялото изследване или да бъдат формулирани за теоретичната и за емпиричната част, или за цялото изследване и отделно за емпиричната част. При параметрите би могло да се прецизират обекта и предмета, т.е. обекта е формиране на социални умения при юношите, а предмета е да се изследва как те е възможно да се формират чрез спортнопедагогически модел. Т.е. изследва се явлението, а не хората, те са носител на явлението. Емпиричното изследване е класическо – с констатираща, преобразуваща и контролна част. Прави отлично впечатление подходящия подбор, съчетаване и прилагане на изследователския комплекс от инструменти. В изследването са включени общо 415 ученици (240 момичета и 175 момчета) от V до XII клас, като спрямо 237 е приложен теста за социални умения, а спрямо останалите 178, анкетен метод през интернет, поради коронавирусните ограничения. Около половината са от София, а 3/4 от учениците спортуват, а спрямо 42 (10 % от цялостната извадка) е проведен спортнопедагогически експеримент. В емпиричното изследване участват и 49 учители, които по педагогически стаж попадат в приблизително еднакви на брой три групи, до 5 г., между 5 и 15 г. и над 15 г. Спрямо учителите са приложени експертна оценка и анкетен метод. Експерименталната част с учениците е проведена в рамките на 6 седмици (общо 12 учебни часа), при което в рамките на 10 мин. от часа по Физическо възпитание и спорт са проведени подвижни игри по посока

формирани и развитие на основни социални умения. Игрите са „основно от ръководството на С. Марушкина (2021)“ – не става ясно кои игри не са по споменатия автор. Освен споменатите вече методи, са използвани и теоретичен анализ на източници и математико-статистически методи.

Третата глава (с. 108–150) „Анализ на получените резултати“ е посветена на изключително детайлно представяне и анализиране на получените чрез емпиричното изследване резултати. Това е направено чрез разнообразни и уместни статистически обработки и засичания на зависимости по пол, стаж и други. На базата на теоретико-емпиричното изследване е конструиран, обоснован и надлежно илюстриран – визуализиран чрез фигури спортнопедагогически модел. Както отбелязва и авторът, умението за самоконтрол е проблематично, което поражда потребността от формиране на емоционална интелигентност, която по същността си е и социална такава.

Налице е апробиран модел, до който авторът е стигнал на базата на изследователската си дейност – теоретична и емпирична. Той е работещ и би могъл да се използва и в по-широк вариант, масово.

Дисертационният труд завършва с Изводи и препоръки, които адекватно на основния текст отразяват ключови моменти, до които автора е достигнал, посредством изследването.

Също така са представени 7 приложения, макар и неотразени в съдържанието на труда на с. 3.

III. Приносни моменти на дисертационния труд

Въпреки, че в дисертационния труд авторът не е описал приносни моменти, те могат да се открият по отношение на следното. През призмата на педагогическата наука е погледнато към спорта. Реализирано многоаспектно представяне на гледни точки от теоретични източници, свързани с разглежданата от докторанта проблематика. Авторът е насочил вниманието си към изследване в контекста на спорта на ключови социални умения като тези за общуване, емпатия, асертивност, сътрудничество, самоконтрол и отговорност. Проведено е емпирично изследване с подходящ инструментариум (и целеви групи), включително и авторски, на докторанта. На базата на получените данни и анализа на резултатите е конструиран модела на педагогическото взаимодействие за формиране на социални умения в спортната дейност.

IV. Оценка на Автореферата и публикациите на автора

Текстът на автореферата отразява в структурно отношение дисертационния труд, а така също отразява и ключовите съдържателни моменти от него.

Публикационната активност, формата и съдържанието на текстовете на автора позволяват да се направи извода, че в достатъчна степен, системно и последователно и в крайна сметка успешно е разгърнат, осъществен и отразен в съответната етапност изследователския замисъл по отношение на дисертационния труд, намирайки съответната необходима публичност.

V. Заключение

Имайки предвид посоченото до момента, може да се заключи, че дисертационният труд на тема: *„Спортнопедагогически модел за развитие на социални умения при ученици от прогимназиалния етап на основната образователна степен“* отговаря на изискванията за подобен вид разработки, заложи в Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му и свързаните с тях нормативни документи.

Направените бележки и препоръки, не омаловажават постиженията на автора и на базата на отбелязаното по-горе в рецензията, а именно, че в резултат от положените от докторанта сериозни и продължителни усилия е създаден по компетентен начин научен продукт с висока теоретична и практико-приложна стойност, следва да се изрази позиция с **положителен вот** по отношение на предложението на вниманието ни дисертационния труд с оглед присъждането на **Мария Данчева Бончева** на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...

София,

21.05.2023 г.

Автор на рецензията:

/доц. д-р Владислав Господинов/

REVIEW

By Assoc. Prof. **Vladislav Gospodinov**, PhD
(St. Kliment Ohridski University of Sofia, Faculty of Pedagogy)

A dissertation on the topic:

***„A SPORTS PEDAGOGICAL MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF
SOCIAL SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS OF THE BASIC
EDUCATION LEVEL“***

developed by

Maria Dancheva Boncheva

(PhD student of independent training
in the Department of Psychology, Pedagogy and Sociology
at Vassil Levski National Sports Academy)

On the doctoral program **Physical Education in the Educational System**
from the Higher Education Field **1. Pedagogical Sciences**,
Professional Direction **1.3. Pedagogy of training in ...**

for the acquisition of the educational and scientific degree „DOCTOR“
and

Research supervisor: Assoc. Prof. **Ivanka Tosheva**, PhD

*Date, time and place of the public defense: June 28, 2023, 3:00 PM, Hall A3
in the Rectorat building of the National Academy of Sciences „Vassil Levski“*

I. Basic biographical information about the author relevant to the doctoral studies

The candidate for the educational and scientific degree „doctor“ Maria Boncheva was born on 01.02.1993. It is noteworthy that through the acquired and currently acquired higher education colleague Boncheva shows a lasting and consistent interest in physical education and sports. In 2016, she graduated from Vassil Levski National Academy of Sciences, OCSC „Bachelor“, majors: „Physical Education and Sports Teacher“ and „Adapted Physical Activity and Sports“, and then

obtained a master's degree in „Physical Education and Sports in Secondary secondary school level (2016-2017). In 2017-2018, he was a teacher of physical education and sports at 55 Height School „Petko Karavelov“ and an animator at Private School „St. Georgi“ (in the summer of 2017). From August 31, 2018, after winning a contest, she was appointed as a full-time assistant in the Department of Psychology, Pedagogy and Sociology at Vassil Levski National Academy of Sciences. On March 13, 2019, she was enrolled (Order of the Rector of the National Academy of Sciences with No. ZP-335/22.03.2019) as a doctoral student of independent training at the same department, with scientific supervisor Assoc. Prof. Ivanka Tosheva, PhD and the duration of the doctoral studies until 13 March 2022, from which date the right of defense has been deducted (Order of the Rector of the National Academy of Sciences with No. ZP-442/21.04.2022). After an internal discussion on 04/04/2023, the dissertation work was directed by the Department of Psychology, Pedagogy and Sociology at Vassil Levski National Academy of Sciences to public defense.

The text of the dissertation was passed before the internal discussion through a software product for establishing similarities, which did not establish „inadmissible limits of plagiarism“ (Official document with ex. No. P1-323/29.03.2023, published by the National Academy of Sciences).

The documentation on the movement of the doctoral studies is in order.

During the doctoral studies, the candidate prepared and published three articles in the NSA yearbook, and in the period 2014-2022 there were a total of 17 publications, of which 6 were in foreign publications. During the same period, he participated in a total of 10 international and national projects (7 of them within the duration of the doctoral studies).

II. Dissertation characteristics

1. Relevance and significance of the topic of the dissertation research

In the *Introduction*, the author argues the importance and relevance of the problem field, which has become the center of the dissertation work. Maria Boncheva pays special attention to the challenges in the conditions of our extremely dynamic modern times and the need, including from the point of view of the Lisbon strategy of the European Union, to educate and build social skills in the human person through the prism of sports activity. Much of the introduction sounds like a book review or introduction.

2. Structure and content of the dissertation work

The dissertation includes, in addition to an introduction, also three chapters with relevant subsections, conclusions, recommendations and sources, and the total volume is 183 standard printed pages. The sources used are a total of 163 – of them 149 printed (some of them also with an Internet version) and 14 entirely from the Internet. If the dissertation is published as a book, the author must indicate the date of the last use of the relevant Internet resource, which is not available in the proposed text. In total, 30 are printed sources in Cyrillic (7 of them from translated foreign authors) and 119 are in Latin. The main text contains 27 tables and 14 figures.

The first chapter is entitled „**Theoretical Foundations of the Study**“ (pp. 6–90). In the first subsection, the author presents in detail the viewpoints of a significant number of authors regarding the nature of social skills and the place they occupy in relation to personality functioning. It would be better for the dissertation to comment on individual positions and to indicate which one he accepts or which one is hers, if he does not recognize himself among those mentioned. Types of social skills are presented, as well as the factors that influence their development, with a main focus on sports. A follow-up of the age dynamics of social skills was made – mainly through the prism of the adolescent period (the peculiarities of this period could have been examined in more detail). Numerous tools that could be used to diagnose students' social skills are also examined, and the results of scientific research by various authors are presented.

In the second subsection of the first chapter, Sport-pedagogical activity at school and development of students' social skills, the dissertation presents the legal framework and, more precisely, the presence of social skills in it. A place is also devoted to the specifics of physical education and sports during early adolescence. The author also demonstrates relevance by revealing the impact of the pandemic on the issue he is addressing. Some approaches are presented (mainly through the Adolescent Skills, Life Skills, Play and Learning Social Skills programs, etc.) to create pedagogical models for the development of social skills and a number of good practices intended for school.

The first chapter presents the problem in an appropriate way, but if the author decides to publish the work in a book, it could be divided into two chapters: First chapter: Nature and features related to social skills and Second chapter: Formation and development of social skills in adolescents through sports-pedagogical activity at school. Diagnostics, models and good practices. The present second chapter could become part of a third chapter as it relates to empirical research. In the text of the first

chapter often contains the phrase that does not sound stylistically good, namely risky behaviors, etc. similar, rather than risky behavior patterns or risky behavioral patterns. How would the author differentiate between adolescence and puberty („Adolescence begins at puberty... “)? On p. 56 the questionnaire is mentioned as a method for diagnosing social skills, but on p. 58 it is not included as applicable for diagnosing social skills in students, for what reason?

In general, it is striking that PhD student Boncheva consistently and logically presents the various aspects of the problem here and in the other parts.

The second chapter (pp. 91–107) is entitled „**Experimental Design**“. Maria Boncheva dedicates it to a detailed presentation of empirical research based on the „idea of a complex approach“ (p. 91) and by tracking the dynamics of communication skills, empathy, assertiveness, cooperation, self-control and responsibility. Here are presented the stages of the research activity, as well as the parameters of the study, although it is good when conceiving and conducting a theoretical-empirical study that they are set at the very beginning, which implies that they apply to the entire study or to be formulated for the theoretical and the empirical part, or for the whole study and separately for the empirical part. The parameters could specify the object and subject, it`s mean that the object is the formation of social skills in adolescents, and the subject is to investigate how they can be formed through a sports-pedagogical model. It`s mean that the phenomenon is investigated, not the people, they are the carrier of the phenomenon. Empirical research is classic – with ascertaining, transforming and control part. The appropriate selection, combination and application of the research complex of tools make an excellent impression. A total of 415 students (240 girls and 175 boys) from classes V to XII were included in the study, and the social skills test was applied to 237, and an online survey method was applied to the remaining 178 due to the coronavirus restrictions. About half are from Sofia, and 3/4 of the students play sports, and a sports-pedagogical experiment was conducted for 42 (10% of the entire sample). 49 teachers participated in the empirical study, who according to pedagogical experience fall into three groups of roughly equal numbers, up to 5 years, between 5 and 15 years and over 15 years. Expert evaluation and a survey method were applied to the teachers. The experimental part with the students was conducted within 6 weeks (a total of 12 study hours), during which mobile games aimed at the formation and development of basic social skills were held within 10 minutes of the Physical Education and Sports lesson. The games are „mainly from the manual of S. Marushkina (2021)“ – it is not clear which games are not by the mentioned author. In addition to the already

mentioned methods, theoretical analysis of sources and mathematical-statistical methods were also used.

The third chapter (pp. 108–150) „**Analysis of the obtained results**“ is devoted to an extremely detailed presentation and analysis of the results obtained through the empirical research. This was done through various and relevant statistical processing and detection of dependencies by gender, seniority and others. On the basis of the theoretical-empirical research, a sports-pedagogical model was constructed, substantiated and properly illustrated – visualized through figures. As the author notes, the ability to self-control is problematic, which gives rise to the need for the formation of emotional intelligence, which in its essence is also social intelligence.

There is a proven model that the author has arrived at on the basis of his research activity – theoretical and empirical. It is workable and could be used in a wider version, en masse.

The dissertation ends with Conclusions and recommendations, which adequately reflect the key points reached by the author through the research.

7 applications are also presented, although not reflected in the content of the work on p. 3.

III. Contributory moments of the dissertation work

Although in the dissertation the author did not describe the contributing points, they can be distinguished in terms of the following. Sport has been looked at through the prism of pedagogical science. Realized multi-aspect presentation of points of view from theoretical sources related to the issues considered by the doctoral student. The author has focused on research in the context of sports of key social skills such as communication, empathy, assertiveness, cooperation, self-control and responsibility. Empirical research was conducted with appropriate tools (and target groups), including author's, of the doctoral student. Based on the obtained data and the analysis of the results, the model of the pedagogical interaction for the formation of social skills in the sports activity was constructed.

IV. Evaluation of the Author's Auto-reference and Publications

The text of the Auto-reference structurally reflects the dissertation work, as well as the key content points of it.

The publication activity, form and content of the author's texts allow to draw the conclusion that the research idea in relation to the dissertation work was

sufficiently, systematically and consistently and ultimately successfully deployed, implemented and reflected in the relevant stages, finding the necessary publicity.

V. Conclusion

Bearing in mind what has been stated so far, it can be concluded that the dissertation work on the topic: „*Sports-pedagogical model for the development of social skills in students from the junior high school stage of the basic education level*“ meets the requirements for similar types of development laid down in the Law on the Development of Academic staff in the Republic of Bulgaria (LDASRB), the Regulations for its implementation and related normative documents.

The notes and recommendations made do not detract from the author's achievements and on the basis of what was noted above in the review, namely that as a result of the serious and continuous efforts made by the doctoral student, a scientific product of high theoretical and practical value was created in a competent manner , a position should be expressed with **a positive vote** in relation to the dissertation work proposed to our attention with a view to awarding **Maria Dancheva Boncheva** the educational and scientific degree „Doctor“ in Higher Education Field 1. Pedagogical Sciences, Professional Direction 1.3. Pedagogy of training in ...

Sofia,

May 21, 2023

Author of the review: